

1. poglavje

Rojeni svobodni: kratka zgodovina novičarskih medijev

Delo novinarjev ni enostavno. Samo v letu 2004 je bilo med opravljanjem dela umorjenih 56 novinarjev, kar je najvišje število po letu 1994, ko jih je umrlo dvainsedemdeset. Skupaj jih je v desetih letih umrlo 337, če pri tem ne štejemo velikega števila drugih medijskih delavcev, raziskovalcev in prevajalcev, ki so ravno tako izgubili svoja življenja.

Te smrti so večinoma neopažene. Izjema je primer Daniela Pearla, poročevalca *Wall Street Journala*, ki je bil umorjen v tako mračnih okoliščinah, da je to predstavljalo osnovo za »zgodbo«. Osemintridesetletni Pearl je sklenil spoznati delovanje militantnih islamističnih mrež v Evropi, zaradi česar je začel raziskovati sledi samomorilskih napadov na New York in Washington, septembra 2001. Preiskovanje ga je privedlo v Pakistan. Tam so ga ugrabili, ga pridržali v ujetništvu in mu nato pred kamero prerezali vrat. Nastali videoposnetek, na katerem neki možak maha z odrezano glavo, so nato vročili ameriškim uradnikom, s čimer so si želeli zagotoviti kar največji politični vtis. Pearlova noseča žena je dejala, da se je njen mož vedno počutil prisiljenega oditi tja, kamor ga je peljala zgodba.

V letu Pearlove smrti je bilo umorjenih še šestintrideset novinarjev; osem jih je umrlo v razdobju le nekaj tednov, ko so ameriške čete pričele bitko zoper talibe za nadzor nad Afganistanom. V tej vojni je bilo več žrtev na strani zahodnih medijev kakor na strani vojaškega zavezništva, ki se je bojevalo pod ameriškim vodstvom. Med posledicami kasnejše invazije na Irak so bile ugrabitve in video usmrtitve, ki so postale

zelo pogost način ravnanja upornikov, in novinarji so bili kar nekajkrat prizadeti. Še bolj smrtonosna je bila avtomobilska bomba, ki je oktobra 2004 eksplodirala pred bagdadskim uradom Al-Arabije, savdskim televizijskim novičarskim kanalom s sedežem v Dubaju. V eksploziji je umrlo pet zaposlenih, štirinajst drugih pa je bilo ranjenih; med njimi pet novinarjev. Po eksploziji je »Džihadova brigada mučenikov« dejala, da je potrebno napad razumeti »le kot svarilo« zaradi poročanja te postaje o konfliktu. Ko je na kocki demokracija, je novinarstvo na bojni črti.

Toda novinarji umirajo tudi brez vojne. Po Odboru za zaščito novinarjev [Committee to Protect Journalists] so večino med sedemintridesetimi umorjenimi novinarji v letu 2001 »ubili zaradi povračilnih ukrepov, ker so – v državah, kakršne

NAJBOLJ SMRTONOSNE DRŽAVE

Država	Potrjeni uboji 1995–2004
Irak	36
Alžirija	33
Kolumbija	30
Rusija	29
Filipini	22
Indija	16
Siera Leone	15
Brazilija	12
Afganistan	10
Bangladeš	10
Mehika	9

- 2 | **Novinarstvo je nevarno: tabela kaže, katere države so bile v zadnjem desetletju najbolj nevarne za novinarje.**

so Bangladeš, Kitajska, Tajska in Jugoslavija – poročali o občutljivih temah, vključno z uradniškim kriminalom in korupcijo«. Odbor je v tem istem, po ničemer izjemnem letu zabeležil še, da so 118 novinarjev zaprli – največ »v Eritreji in Nepal, kjer so po 11. septembru uvedli stroge, a komaj opazene ukrepe«. Enajsti september je despotom po vsem svetu tudi sicer ponudil opravičilo za ožigosanje političnih nasprotnikov s »teroristi«, ki si ne zaslužijo osnovnih človeških pravic. Vendar takšni nezaslišani dogodki niso omejeni na oddaljene tiranije. Veronica Guerin je umrla v Dublinu, kjer so jo leta 1996 ustrelili člani zločinske tolpe. Že leto pred tem je zamaskiran moški vdrl v njeno stanovanje, ji v glavo nameril pištolo in jo potem ustrelil v stegno. Svoja raziskovanja je nadaljevala s komentarjem: »Javnosti dajem vedeti, kako ta družba v resnici deluje.«

- 3 **Novinarji so v »vojni proti terorizmu« postali tarča včasih »prijateljskega ognja« in bomb, včasih pa ugrabiteljev talcev. Italijansko novinarko Giuliano Sgreno so zajeli v Iraku in jo navsezadnje izpustili. Drugi niso imeli takšne sreče.**

Po mnenju tistih, ki se ukvarjajo s kartografijo stanja, v katerem se nahaja svetovna svoboda tiska, se ta svoboda – po plimi iz obdobja po hladni vojni, ki seveda ni prekrila večine zemlje – sedaj vidno umika. Kitajska je tudi v novem stoletju ohranila dolgotrajen sloves vodilne zapiralke novinarjev in Rusija je, skupaj s še eno ali dvema drugima državama iz vzhodne Evrope, zdrsnila iz razreda »delno svobodnih« v razred »nesvobodnih« držav. Za to oceno stoji organizacija Hiša svobode [Freedom House], ki poleg tega ugotavlja, da so najbolj črne točke za svobodno novinarstvo Burma, Kuba, Libija, Turkmenistan in Severna Koreja. Optimisti so prepričani, da bo večja blaginja v določenem času tudi tukaj spodbudila demokracijo, izobraževanje in večjo medijsko svobodo. Pesimisti pa se sprašujejo, ali ne obstajajo globlje kulturne sile, ki nasprotujejo zahodni porazsvetljski podmeni, po kateri je svobodno novinarstvo predhodnica vseh političnih in ekonomskih svoboščin.

Od Milтона do ameriške ustave

Zgodovina, gledana z ameriškega in evropskega vidika, podpira optimistično stališče. Če boste vprašali novinarje s teh dveh kontinentov (in tudi iz Avstralije, ki ima enake kulturne korenine), kaj je njihov namen, vam bodo pogosto postregli s klasičnim odgovorom: zagotavljati odgovornost oblasti. Toda izza tega pomembnega poslanstva počiva 350 let strastne zgodovinske borbe in njene poglobitve obrise je vredno vsaj na kratko prikazati.

Oris se pričinja z reformacijo, ko so se protestanti odcepili od obtoževalne oblasti Rima. Nadaljuje se z angleško državljansko vojno (1642–1648), ko so monarhiste porazili republikanci in disidenti, spodbujeni z Miltonovo *Areopagitico* – prvim velikim traktatom v imenu svobode izražanja, ki radikalno poziva: »Dajte mi svobodo do spoznanja, izražanja in svobodnega

razpravljanja po lastni vesti, kajti te svoboščine so nad vsemi drugimi.«

Od tod je bil le majhen korak do prvega razcveta angleškega novinarstva. Opogumljeni zaradi odprave cenzure pred objavo so novinarji, kakršni so bili Daniel Defoe, Joseph Addison, Richard Steele, Jonathan Swift, John Wilkes in Thomas Paine, postali vplivni na nacionalni, Thomas Paine pa tudi na globalni ravni. Toda ni šlo le za revolucionarno pisanje pamfletov. Defoeju dolgujemo kratek opis prvih poklicnih poročevalcev, ki so leta 1728 z brezobzirno komercialno spretnostjo delovali v londonskih kavarnah. Defoe piše:

»Posamezniki so dobili službo ... da obiskujejo kavarne in se vsiljujejo v neznane družbe ali da na primerni oddaljenosti prisluškujejo rečenemu ... Isti ljudje kakor tatovi visijo in postopajo po javnih uradih in čakajo na intervju s kakšnim nepomembnim uradnikom ali na pogovor z vratarjem, da bi prišli do neznatnih novic ali do poročila o kupčijah, kar so poplačali s šilingom ali vrčkom vina.«

Defojeva metafora novinarja kot vlomilca se dobro ujema s sodobnim opisom novinarja kot »zaupnika« Janet Malcolmove, omenjenega v predhodnem poglavju. Toda kakršnekoli že so bile latentne etične napetosti v vzhajajočem novinarskem poklicu, svoboden in vitalen tisk je bil vse bolj vpliven dejavnik v politični, ekonomski in kulturni krajini britanskega otočja. Ko je londonska medijska industrija našla svoj prostor na Fleet Streetu, na umazani prometni žili, ki je povezovala poslovno okrožje glavnega mesta na vzhodu s sedežem politične moči na zahodu, je uveljavljala pravico do oporišča edinstvene sile.

Prispevek Thomasa Paina k naši kratki zgodovini presega celo Defoejevega. Sin norfolškega izdelovalca steznikov je netil revolucijo na obeh straneh Atlantika. Leta 1774 je odplul v Filadelfijo in dve leti kasneje izdal pamflet *Common Sense*, v

katerem uspešno zagovarja ameriško neodvisnost od britanske oblasti. Knjiga je postala uspešnica v Ameriki, a po tedanjih poročilih je bila tudi »v Franciji in sploh po vsej Evropi sprejeta z navdušenjem«. Leto kasneje se je vrnil v Anglijo, kjer je napisal delo *Pravice Človeka*. V njem dokazuje, da imajo človeška bitja naravno pravico do vladanja samim sebi in ne potrebujejo vodstva nosilcev dednih naslovov in dedne oblasti. Obtožen zaradi izdaje je zbežal v Pariz, kjer je bil kot delegat izvoljen v narodno skupščino, toda boji med revolucionarnimi frakcijami so ga spodnesli, tako da je končal v zaporu, kjer je skoraj izgubil življenje. Nato se je vrnil v Združene države Amerike, kjer je dneve preživel na nemirnem mejnem območju med politično oblastjo in novinarstvom. Umril je leta 1809 v New Yorku in do zadnjega diha odklanjal kakršnokoli verovanje v božanskost Jezusa Kristusa.

Miltonov duh in Painova didaktična radikalnost sta zapisana globoko v srce ameriške ustave in njen prvi amandma, po katerem »kongres ne sme sprejeti zakona, ki bi [...] omejil svobodo govora ali tiska«. Ta izjemno pomemben vezni člen med svoboščinami in splošno pravico posameznika do svobodnega izražanja dolguje zahvalo prav prevladujočim novičarskim medijem tistega časa. Thomas Jefferson je leta 1787 samo še poudaril bistvo, ko je v pismu polkovniku Edwardu Carringtonu zapisal najbolj spodbudne besede v zgodovini novinarstva: »Temelj naše vladavine tvori prepričanje ljudstva in prvi cilj bi moral biti, da to ohranimo; če bi mi bilo prepuščeno v odločanje, ali naj imamo vladavino brez časnikov ali časnike brez vladavine, bi moral brez pomišljanja dati prednost drugi možnosti.«

Okravavljen časopisni papir

Natančno razložiti, kakšen je bil Painov vpliv med najbolj krvavimi stopinjami francoske revolucije, je težje. To je bil

politični vrtinec, v katerem so se mnogi novinarji pogosto znašli v situaciji, ko so lahko za kratek čas vplivali na javnost, v nekaterih primerih pa so bili potisnjeni celo v neposredno politično službo z vsemi spremljajočimi tveganji. Jean Paul Marat, urednik časnika *Ami du Peuple*, ki so ga umorili v njegovi kadi, je potomcem zapustil izvod svojega časnika, popackanega z lastno krvjo. Neki komentator je francosko revolucijo opisal kot »veliki pok novinarstva«, kot točko, na kateri je novinarstvo postalo vseprisoten motor modernih, demokratičnih družb.

Posledice te mogočne zapuščine so razvidne tudi v sodobnem francoskem novinarstvu, ki – zato ker je bolj kakor na s pričami podprtem novičarskem poročilu zakoreninjeno v političnem traktatu in eseju – stremi k večji intelektualni smelosti in resnosti kakor njegova anglosaška različica, vendar je tudi manj empirično forenzično. Francosko novinarstvo je prav tako občutljivejše, ko gre za zasebnost posameznikov: popustljivo, pravijo anglosaški kritiki; zrelo, odgovarjajo njegovi zagovorniki. Po mnenju zgodovinarja Jacka Richarda Censerja so se radikalni časnikarji v obdobju francoske revolucije »večinoma videli kot politike s primarno dolžnostjo vplivati na tok dogodkov; kaj malo pa so bili zavezani kakršnikoli abstraktni novinarski etiki«.

Azijski model?

Vsekakor je vredno omeniti, da angleški in ameriški časniki, ki so uspevali v tem dolgem obdobju demokratizacije, nikakor niso bili prvi na svetu. Kitajska, na primer, je stoletja pred revolucijama v Evropi in Ameriki poznala uradne pole za obveščanje [*tipao*], ki so spodbudile zadostno neuradno novinarsko konkurenco, za katero je dinastija Sung (960–1279) menila, da jo je potrebno zatreti. Z zahodnega liberalnega

vidika tudi sedanji odnos kitajskih oblasti do svobode novičarskih medijev – tako na celini kot v bivši britanski koloniji Hong Kong – ni takšen, kot bi želeli, toda težko je pričakovati, da bo zgodovina in kultura v teh krajih privedla do replikacije evro-ameriških vrednot novičarske industrije. Zgodovina in kulturni kontekst časnika, kakršen je *South China Morning Post*, ki je na svoj način uspeval pod britansko kolonialno oblastjo in po priključitvi k Ljudski republiki Kitajski, kaže, kako so zadeve zapletene.

Nastale napetosti so dobro razvidne zlasti v Singapurju, moderni mestni državi, ki jo je oblikovalo pokolonialno izkustvo in je doživela nagel in uspešen gospodarski razvoj, nenazadnje tudi na področju novih komunikacijskih tehnologij. Za zahodni pogled je protislovno, da bi lahko singapurska vlada, ki je pripravljena vlagati v eno izmed najbolj sofisticiranih komunikacijskih infrastruktur na svetu, istočasno izvajala režim cenzure in omejevanja medijev; to jo je tudi privedlo v spor z nekaterimi najbolj spoštovanimi zahodnimi medijskimi družbami, vključno z *Economistom* in *Wall Street Journalom*.

V nasprotju s tem japonski tisk ni podvržen državni cenzuri; zaščiten je z ustavo, ki načelo svobode tiska, uveljavljeno v času močnega ameriškega vpliva po drugi svetovni vojni, varuje kot nekaj svetega. Toda delovanje japonskih novičarskih medijev je za novinarje iz Združenih držav Amerike ali Britanije komajda razpoznavno. Za delovanje japonske družbe so namreč bolj kakor izrazite ideološke razlike in tekmovalnost značilni pogajanja, sodelovanje in iskanje soglasij. Japonski novinarji so tesno povezani v mrežo tisočerih novinarskih klubov, ki so vsi povezani z večjimi institucionalnimi ali industrijskimi viri moči in potemtakem z viri novic. Cilj teh klubov je zagotoviti, da bosta obe strani

ravnali v skladu z nizom neuradnih pravil. V bistvu gre za obliko samoregulacije, katere namen je odpravljanje zadreg in nesporazumov; toda po mnenju kritikov (večinoma z Zahoda) z upravljanjem pretoka novic nevtralizira in homogenizira japonsko novinarstvo.

O svobodi

Kakorkoli že, zgradba svobodnega tiska stoji na temeljih evropskega liberalizma. Nobenega dvoma ni, da se je britanski liberalni inteligenci iz zgodnjega devetnajstega stoletja zdelo potrebno spodbijati *etatistični* pogled na novinarstvo, kakršnega je opazovala na drugi strani angleškega kanala – podobno kot je spodbijala tudi galski *dirigistični* pogled na gospodarsko politiko. Škotski utilitarist James Mill je leta 1811 v vplivnem eseju dokazoval, da nevarnost strahopetnega, do etabrirane politične moči preveč prijateljskega novinarstva močno presega politično nevarnost njegovega nasprotja. Menil je, da krvavi nemiri v Franciji – če jih primerjamo z relativno politično stabilnostjo Anglije, Nizozemske, Švice in Združenih držav Amerike – niso posledica prekomerne svobode francoskega tiska, temveč prekomernega nadzora nad njim. Skoraj pol stoletja kasneje je Millov sin, filozof John Stuart Mill, izdal najbolj jasno izraženo obrambo političnega in ekonomskega liberalizma v angleškem jeziku. V eseju *O svobodi* iz leta 1859 piše:

»Z nasilnim utišanjem mnenja pa povzročimo posebno gorje zato, ker s tem oropamo človeški rod, tako zanamce kakor sedanjo generacijo, ljudi, ki se s takšnim mnenjem ne strinjajo, celo bolj od tiste osebe, ki ga izraža. Če je bilo mnenje pravilno, smo jih na ta način prikrajšali za priložnost, da bi zmoto nadomestili z resnico, če je bilo zmotno, pa smo jim tako odvzeli nekaj, kar je domala enako dragoceno, namreč možnost, da

resnico ob njenem soočenju z zmoto ugledajo jasneje in občutijo bolj živo.«

Liberalci (v angleškem, zgodovinskem pomenu besede in ne v ohlapnejši sodobni ameriški rabi) so bili potemtakem prijatelji svobode tiska – v filozofskem, političnem in komercialnem pomenu. S podobno silovitostjo, s katero so podpirali večjo svobodo blagovne menjave, so nasprotovali posebnim davkom oziroma pristojbinam [*stamp duties*] za časnike. Učinek tega je bil bujen razcvet novih naslovov, na kar se pogosto gleda kot na zlato dobo britanskega tiska: politično radikalnega, toda v zgodnjih etapah industrijske revolucije še ne ozko korporacijskega. Časnik Henryja Hetheringtona *Poor Man's Guardian*, ki je pričel delovati leta 1831, je kljubujoč pristojbinam oznanil: »Kar zagovarjamo, zadeva množico navadnih ljudi: revne, trpeče in delavske razrede ... To množico bomo podučili o njeni moči – ljudi bomo podučili, da niso vaši sužnji, temveč vaši gospodarji.« Toda komaj dve leti po zagonu *Poor Man's Guardian* je Hetherington bralcem svojega *Twopenny Dispatch* obljubil tudi jedilnik »umorov, posilstev, samomorov, požigov, pohabljenj, prireditvev, tekmovanj, boksa in vseh vrst vragolij, ki gredo dobro v promet«. Lev radikalnega političnega novinarstva se je tako zleknil ob jagnje tabloidne seksploatacije.

Kmalu so tudi večji časniki, ki so bili osvobojeni plačevanja davkov in polni oglasov, razglašali veličastnost »novega novinarstva«. *The Times* je leta 1852 razložil, da je njegov cilj »najhitreje pridobiti najtočnejše informacije o dogodkih sedanjega časa, o njih nemudoma poročati in jih tako narediti za občo lastnino naroda«. Časnikom, kakršen je *The Times*, je takrat večje pokrivanje novic uspelo tudi zaradi nastajajočih novičarskih agencij, kakršno je leta 1851 ustanovil Julius Reuter.

Vladavina novinarstva

V teh razmerah je novinarstvo uveljavilo svoj pomen, s čimer je predvidelo dobo medijske hipermoči, v kateri sedaj živimo. Utelešenje tega, čemur so viktorijanski intelektualci rekli »novo novinarstvo«, je bil W. T. Stead, urednik *Pall Mall Gazette*. Njegova specialnost, zaradi katere se je znašel tudi v zaporu, so bila sporna razkrinkavanja spolnih razuzdanosti. Leta 1886 je v zaporu Holloway napisal znamenit esej o prihodnosti novinarstva, v katerem svetu sporoča, da je novinarstvo postalo »imenitnejše od katerekoli druge institucije ali kateregakoli drugega poklica, poznanega med ljudmi«. Za Steada je bil novinar ključ do razumevanja javnega mnenja, predstavljal je »oči in ušesa skupnosti«. Sklenil je takole: »Še vedno nisem izgubil vere v možnost, da se bo kateri izmed naših velikih časopisnih lastnikov zadovoljil z zmernim bogastvom in žrtvoval presežek ogromnih dobičkov v razvoj časnikov, ki bodo tako postali motor družbene reforme in sredstvo vladavine.« Sredstvo vladavine? Stead se ni šalil. S pomočjo »temeljitega izpraševanja javnega mnenja« bi takšen časnik dosegel veljavo, ki je politiki ne bi mogli spregledati.

»Novinar bi govoril z veljavo [*authority*], ki bi bistveno prekašala vpliv katerekoli druge osebe; kajti bil bi zadnji med vsemi, ki so izprašali demokracijo. Parlament je dosegel svoj skrajni razvoj. Obstaja potreba po novi metodi zastopništva, ki ne bi nadomestila, temveč dopolnila obstoječo – sistem, ki bi bil prožnejši, enostavnejši, bolj neposreden in v tesnejši zvezi z mišljenjem ljudi. ... Ko bo nastopil ta čas, za katerega so ljudje in denarna sredstva že pripravljene, vladavina novinarstva ne bo več nekakšna pretirana puhlica, temveč zanesljivo dejstvo.«

Ta zgodnji tehnološki utopizem predstavlja znanilca današnjega preplaha zaradi »vladavine medijev« in upadanja

vključevanja v institucije reprezentativne demokracije. Steadovo samoprecenjevanje je uglašeno z obdobjem, v katerem novonastali časniki niso več imeli resnih opisnih naslovov, kakršni so *The Times*, *The Gazette* in *The Record*; temveč takšne, ki kar blestijo v težnji po priljubljenosti: *Mirror* (Zrcalo), *Sun* (Sonce), *Comet* (Komet) in *Star* (Zvezda). Večina današnjih največjih britanskih popularnih časopisov se je rodila v zadnjih letih vladanja kraljice Viktorije: *Daily Mail* (1896), *Daily Express* (1900) in *Daily Mirror* (1903). Podobne sile so bile na delu tudi v Združenih državah Amerike, kjer so lastniki časnikov, kakršna sta bila William Randolph Hearst in Joseph Pulitzer, ustvarili tako imenovani »rumeni« tisk. Časnikarska industrija v Britaniji in Združenih državah Amerike je tako v dvajseto stoletje vstopila na višku svoje politične in ekonomske moči.

Medijski monopol, komunizem in fašizem

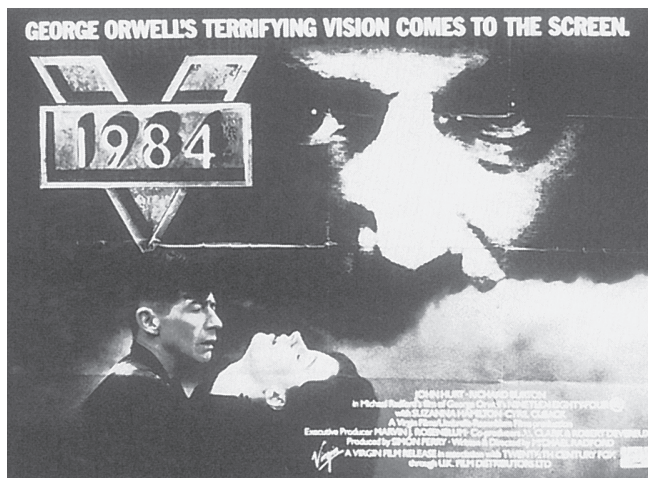
Toda ta razcvet tržno utemeljenega, industrializiranega svobodnega tiska je bil nenavadno kratkotrajen. Že po dveh desetletjih novega stoletja sta tržni model razvoja novičarskih medijev izzvala najprej radio in nato televizija, proti koncu dvajsetega stoletja pa še internet. Gre za medije, ki so kmalu pridobili obseg, kakršnega časniki niso nikoli dosegli, in ki luči sveta niso ugledali v majhnih, zakonom tržne ekonomije podrejenih tiskarnah. Gre za izume, ki so si jih, hitro in samoumevno, prilastile vlade, ki so zavzele stališče, da morajo biti nove komunikacijske tehnologije bodisi v lasti države bodisi imeti njeno dovoljenje. Preveč zlahka namreč pozabljamo, da medijske tehnologije dvajsetega stoletja ne izvirajo iz trgov, temveč iz monopola ali oligopola, ki je imel dovoljenje države.

Posledice za novinarstvo so bile daljnosežne, ker so demokratične države – bodisi z neposrednim nadzorom nad nastajajočimi tehnologijami bodisi s pomočjo »neodvisnih«

nadzornih teles – iskale nove in zanje zadovoljive načine, s katerimi bi zagotovile, da novičarski mediji delujejo v skladu s široko opredeljenim in sprejetim javnim interesom. Novi izzivi so se pojavili tudi ob koncu dvajsetega in na začetku enaindvajsetega stoletja, ko sta analogna radio in televizija prepustila mesto digitalnim komunikacijskim tehnologijam, kar je elektronskim servisom omogočilo globalno in takojšnje prenašanje prek cele vrste vzpostavljenih infrastruktur. Ali je danes še smiselno, ali sploh mogoče, regulirati časnike, radie in televizije, ki si s pomočjo širokopasovnega interneta delijo iste oddajne platforme? In če ni, ali naj razvoj poteka v smeri večje, tržno utemeljene svobode, ki spominja na svobodo tiska? Ali pa naj vsebino in standarde novih komunikacijskih mrež, v vsej njihovi zapletenosti, regulira kakšna državna oziroma politična oblast?

- 4 Trg nebeškega miru. Televizija je bila pogosto tarča napadov, češ da »zapira usta« novičarskim medijem. Toda ob velikih dogodkih se ne more prav nič primerjati z nepozabno dramo televizijskih novic. Na tej sliki demonstrant študent med slavnimi protesti leta 1989 zaustavlja kolono tankov na Trgu nebeškega miru.

- 5 George Orwell je bil najbrž največji novinar dvajsetega stoletja. Ne le da je sijajno in didaktično pisal o umetnosti jasnega pisanja, v svojih novelah *Živalska farma* in *1984* si zamišlja distopijo, v kateri bi zloraba informacijskega sistema privedla do tiranije in načrtnega nasilja. V današnji resničnostni televiziji se je Orwellovega Velikega brata oprijel bolj igriv pomen.

2. poglavje.

Veliki brat: novinarstvo in spreminjajoča se država

Na začetku tega stoletja sem bil za kratek čas v Rusiji, kjer sem se pogovarjal z novinarji z vseh koncev te ogromne dežele. Zbrali so se na letnem medijskem seminarju, da bi od predstavnikov demokratičnih družb vsrkali načela dobrega ravnanja. Večinoma je takšno evangelizacijo mogoče le iskreno pozdraviti. Nihče namreč ne more zagovarjati sleparske propagande »informatijskega režima« iz sovjetskega obdobja, ko so bili naslovi vodilnih časnikov, kakršen je *Pravda* (»Resnica«), le kruta samoparodija. Toda med prisostvovanjem na seminarju se nisem mogel izogniti občutku ironije ob moralistični retoriki (neizogibno) zahodnih evangelistov v času, ko je bilo splošno znano, da se zahodno novinarstvo sooča z zmanjšanjem svojega državljanškega pomena. Ko je zaradi zaporednih korporacijskih škandalov v letu 2002 prišlo do zloma delniških trgov, nikakor ni bilo očitno, da rahla, za razviti kapitalizem značilna regulacija velikih podjetij ponuja prepričljiv model ohranitve svobodnih novičarskih medijev.

Toda retorika pridigarjev svobodnega trga je ostala vplivna. Rupert Murdoch, ki je svoje globalno podjetje zgradil prav pod obstretom te retorike, je satelitsko televizijo – kjer je glavni igralec – primerjal z *Magno carto* in odpravo cenzure v angleškem parlamentu leta 1694. A šel je še dlje. Leta 1993 je izjavil, da so se nove komunikacijske tehnologije »povsod po svetu dokazale kot nedvoumna grožnja totalitarnim režimom«. To je bil duh, s katerim so se novičarski podjetniki – med njimi tudi Ted Turner, ustanovitelj novičarske mreže CNN in Murdochov veliki tekmeč – v zgodnjih devetdesetih letih 20.